

УДК 37.064+004.738.5

К. Ф. Чуб, А. О. Борисенко

ДО ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ ОСНОВАМ БЕЗПЕЧНОЇ РОБОТИ В ІНТЕРНЕТІ

© Чуб К. Ф., 2016

<http://orcid.org/0000-0001-6325-6466>

© Борисенко А. О., 2016

<http://orcid.org/0000-0003-1187-457>

<http://doi.org/10.5281/zenodo.194599>

У статті окреслено, які основні загрози чатують на школярів при користуванні всесвітньою мережею Інтернет. Розглянуто статистичні результати дослідження проведеного в Україні серед учнів, вчителів та батьків щодо їх поінформованості з питання Інтернет-ризиків. Відзначено досить низький рівень обізнаності з цієї проблеми як серед дорослих так і дітей. Висвітлено основні заходи, які проводяться в нашій країні по реалізації програми «Безпека дітей в Інтернеті». Звернено увагу на те, що найбільшої ефективності по розв'язанню цієї значущої для суспільства проблеми можна досягти лише за умови розуміння її загрози одночасно і вчителями, і батьками, і самими школярами. Зроблено огляд основних вітчизняних Інтернет-ресурсів і навчально-методичних посібників, які присвячені навчанню дітей основам безпечної поведінки у мережі та містять загальні методичні рекомендації для вчителів, а також батьків з формування у школярів компетенцій раціонального та безпечного використання можливостей Інтернету. Вказано основні напрямки розв'язання проблеми Інтернет-безпеки школярів в Україні, аргументовано необхідність консолідації зусиль педагогів, батьків та громадськості в їх реалізації.

Ключові слова: Інтернет-загроза, мережа Інтернет, користувач, Інтернет-безпека, заходи, навчання, школяри.

Чуб К. Ф., Борисенко А. А. К проблеме обучения школьников основам безопасной работы в Интернете.

В статье проанализировано, какие основные угрозы ждут школьников при пользовании всемирной сетью Интернет. Рассмотрено статистические результаты исследования, проведенного в Украине среди учащихся, учителей и родителей относительно их информированности в вопросах Интернет-рисков. Отмечен достаточно низкий уровень осведомленности по этой проблеме как среди взрослых так и детей. Указаны основные мероприятия, которые проводятся в нашей стране по реализации программы «Безопасность детей в Интернете». Подчеркнуто, что наибольшей эффективности по решению этой важной для общества проблемы можно достигнуть лишь при условии понимания ее угрозы одновременно и учителями, и родителями, и самими учащимися. Выполнен обзор основных отечественных Интернет-ресурсов

и учебно-методических пособий, которые призваны научить детей основам безопасного поведения в сети и содержат общие методические рекомендации для учителей, а также родителей по формированию у школьников компетенций рационального и безопасного использования возможностей Интернета. Указаны основные направления решения проблемы Интернет-безопасности школьников в Украине, аргументирована необходимость консолидации усилий педагогов, родителей и общественности в их реализации.

***Ключевые слова:** Интернет-угроза, сеть Интернет, пользователь, Интернет-безопасность, мероприятия, обучение, школьники*

Chub K.F., Borysenko A.O. To the problem of teaching students the fundamentals of safe work on the Internet.

The main threats for students while using the World Wide Web are outlined in the article. The statistical results of research conducted in Ukraine among students, teachers and parents about their awareness of the issues of Internet risks are considered. Rather low level of awareness of the problem among adults and children are noted. The basic events held in our country for implementation of the program "Child Safety on the Internet" are highlighted. Attention is paid to the fact that the most effective solution for this significant problem for society can be achieved only by means of understanding of the threats by teachers and parents, and students themselves. The review of major national Internet resources and methodological editions that are dedicated to teaching children the fundamentals of safe behavior on the network and contain general guidelines for teachers and parents to form students' competencies of rational and safe use of the Internet is made. The specified basic directions of solving the problem of the Internet Safety of students in Ukraine are given; necessity of reasonable consolidation the efforts of teachers, parents and the community in their implementation is argued.

***Key words:** online threats, the Internet, the Internet user, Internet Safety, events, training, students.*

Постановка проблеми. В останні роки характерною ознакою сучасного суспільства є активний розвиток, вдосконалення та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери, зокрема, в освітнє середовище. Кількість користувачів мережі Інтернет невідомо збільшується. Більшою їхньою частиною є підлітки та молодь. Уміння швидко й ефективно використовувати ресурси Інтернету, знаходити потрібні відомості, критично та компетентно оцінювати їх є життєво необхідними для сучасного школяра. Але разом з цим виникає проблема безпечного перебування користувача в Інтернеті. Негативом мережі є, перш за все, проблеми технологічного характеру, доступ до сайтів з небажаним контентом, небажані знайомства,

кібершахрайство, кібербулінг тощо. Тому при виході у всесвітню павутину важливо бути обізнаним з правилами безпечної поведінки у Інтернет-просторі. Отже, слід шукати компроміс між ефективністю та безпечністю використання Інтернет-ресурсів з урахуванням специфіки вікової категорії користувачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливу небезпеку незахищений інформаційний Інтернет-простір містить для дітей та підлітків. Проблема безпечного перебування дитини в Інтернеті в переважній більшості випадків розглядається лише як використання технологій, які б забезпечили захист дітей в мережі. Але це питання також включає в себе комплекс виховних, етичних, освітніх, соціальних та правових аспектів. Проблемою раціонального і безпечного використання Інтернету дітьми та підлітками в Україні займаються Бугайова Н. М., Гущина Н. І., Кочарян А. Б., Оржеховська В. М., Снітко М. А. та інші.

Мета статті: на основі аналізу сучасного стану проблеми Інтернет-безпеки школярів в Україні визначити основні напрямки організації безпечного Інтернет-простору для дітей.

Виклад основного матеріалу. У 2008 році компанія «Майкрософт Україна» ініціювала створення Коаліції за безпеку дітей в Інтернеті. Членами Коаліції стали Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство освіти і науки України, неурядові організації: Всеукраїнська мережа протидії комерційної сексуальної експлуатації дітей (член міжнародної організації ЕКПАТ), Міжнародний центр захисту дітей від експлуатації й викрадень, Міжнародна організація з міграції, Інститут інформаційного суспільства, Інтернет-Асоціація України, Міжнародний дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), компанії «Майкрософт Україна», «Хьюлетт-Пакард», «Астеліт» (торговельна марка life:), «Укртелеком», «Київстар», «МТС Україна», «МакДональдзЮкрейн», «Гала радіо», музикант Святослав Вакарчук, Інтернет-супермаркет «Розетка.ua» та багато інших. Коаліція займається реалізацією програми «Безпека дітей в Інтернеті», що включає цілий ряд заходів, спрямованих на навчання дітей, учителів і батьків правилам безпечного користування Інтернетом, а також на створення відповідного законодавчого й нормативного середовища.

У 2010 році кафедрою превентивної роботи та соціальної політики ЮНЕСКО в Україні за підтримки компанії «Майкрософт Україна» вперше було

проведено Всеукраїнське широкомасштабне дослідження «Рівень обізнаності українців щодо питань безпеки дітей в Інтернеті». Детальне дослідження було проведено в Україні вперше. Вибірка дослідження становила 16850 респондентів, у тому числі 7600 дітей віком від 10 до 17 років, 4000 батьків та 5150 вчителів. Дослідження проводились в 11 областях України.

Опитування показало, що з 96% дітей-користувачів Інтернету віком від 10 до 17 років 51% не знає про небезпеки в мережі. 52% дітей виходять в Інтернет передусім для спілкування у соціальних мережах, де залишають свій номер мобільного телефону 46%, домашню адресу 36%, особисті фото 51% опитуваних. Приймають запрошення на зустріч з віртуальним незнайомцем 12% дітей віком 10-11 років, 22 % дітей віком 12-13 років, 34% - віком 14-15 років, 60% - 16-17 років. Разом з цим, опитування показало, що 72,5% дітей хочуть отримувати більше інформації про те, як убезпечити себе в Інтернеті. 77% батьків також висловили бажання більше дізнатися про безпеку Інтернету для дітей. Цікаво, що думку про те, що навчати дітей безпечній роботі в мережі повинні вчителі, розділяють 95% батьків і лише 13% самих вчителів. Рівень користування Інтернетом серед батьків нижчий, ніж серед дітей, і становить 70,6%. У сім'ях діти краще за батьків розбираються у комп'ютері та Інтернеті. З 81% батьків, які підтвердили, що у них на домашньому комп'ютері встановлено антивірусну програму, 95% зазначили, що його установкою та налаштуванням займалася дитина. Серед учителів рівень користування Інтернетом вищий, ніж серед батьків, – 83%. Про свої знання щодо небезпек у мережі заявили 85% вчителів, і 27% справді з ними ознайомлені [1].

Нині уже ніхто не заперечує, що з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій проблема безпеки дітей в Інтернеті стає все більш важливою та актуальною. Інструментальні системи захисту дитини від небезпечного контенту лише частково розв'язують проблему. Найбільшої ефективності від використання таких систем можна досягти лише за умови розуміння проблеми Інтернет-загроз і вчителями, і батьками, і самими дітьми. Тому потрібно розвивати ініціативи, спрямовані на безпосереднє залучення школярів до вивчення правил безпечного користування Інтернетом [1]. Результатом плідної співпраці між МОН і ТОВ «Майкрософт Україна» став випуск навчально-методичних посібників «Виховання культури користувача Інтернету. Безпека у всесвітній мережі» (автори А. Кочарян, Н. Гущина,

рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, лист від 27.12.10 р. №1/1112128) і «Матеріали Сьомого всеукраїнського конкурсу «Вчитель-новатор» (рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України, лист від 08.07.11 р. №1/115810) [2]. У посібниках містяться загальні методичні рекомендації для вчителів, а також батьків з формування у дітей та підлітків компетенцій грамотного та безпечного використання сучасних Інтернет-ресурсів. Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України разом з компанією “Київстар” випустили посібник для батьків “Діти в Інтернеті: як навчити безпеці у віртуальному світі” (автори І. Литовченко, С. Максименко, С. Болтівець та ін.). У ньому розкрито можливості сучасних інформаційних технологій, Інтернету, мобільного зв'язку та висвітлено способи безпечної поведінки дитини у віртуальному просторі, що убезпечать від негативного впливу на її психологічне і фізичне здоров'я. Видання адресовано батькам, педагогам і працівникам служб для дітей і молоді.

З 2004 року за ініціативою Європейської мережі безпечного Інтернету у другий вівторок лютого щорічно відзначається Міжнародний день безпечного Інтернету. Наша країна приєдналася до цієї ініціативи 2008 року. Проведення дня безпечного Інтернету має на меті досягнення об'єднання зусиль держави, бізнесу і громадськості для створення, популяризації та реалізації механізмів безпечної роботи в мережі, перш за все серед дітей та підлітків. На заходах, присвячених цьому дню, обговорюються основні напрямки стратегії боротьби за безпеку в Інтернеті, що включає три складові: інформування користувачів і профілактичні заходи, механізми захисту, програмні інструменти з усунення протизаконного контенту. Так, в Україні 9 лютого цього року у закладах освіти, бібліотеках, дитячих та молодіжних клубах, громадських та бізнес-організаціях, в медіа та на сторінках соціальних мереж діти та дорослі розглянули питання безпечної поведінки в Інтернеті, потенційних загроз, випадки порушення прав дитини та механізми їх захисту. В Києві відбувся самміт “Цифрове перетворення освіти”, що об'єднав більше 80 активних учасників спільноти педагогів “Google Educators Group” (GEG) з усієї України, науковців, представників влади та громади. Під час форуму учасники поділилися досвідом навчання дітей та батьків у сфері безпеки в Інтернеті, та презентували методи і досягнення у запровадженні технологій Google у навчанні.

У рамках реалізації програми “Безпека дітей в Інтернеті” партнери Коаліції розробили спеціалізований сайт “Он-ляндія”, який призначений для школярів віком від 7 до 14 років. Сайт має на меті навчання дітей основам безпечної роботи в Інтернеті. На ньому представлені історії-комікси для вікових груп від 7 до 10 років “Безмежний ліс”, “Нові друзі Ганнусі” та від 11 до 14 років “Римська група”, “Плутанина та інциденти”. Прочитавши ці комікси, діти отримують уявлення про інформаційну безпеку. Переглянувши анімаційні сюжети, користувачі мають змогу перевірити отримані знання, відповівши на запитання тесту. З метою безпосереднього залучення дітей до вивчення правил безпечного користування Інтернетом на сайті постійно проводяться вікторини та конкурси для дітей і шкільних команд. З кожним роком кількість он-лайн учасників неупинно збільшується. Вчителям сайт допоможе обговорити питання інформаційної безпеки у класі з учнями, знайти матеріали, як молодь використовує Інтернет, дізнатися, як захистити свої особисті дані тощо. Ресурс містить багато корисної інформації для батьків, які бажають зробити роботу дітей за домашнім комп'ютером безпечною. Ознайомитися з матеріалами спеціалізованого сайту можна за посиланням [3].

Компанія Google розробила Інтернет-ресурс “Про Інтернет”. Проект спрямовано на підвищення комп'ютерної грамотності учнів українських шкіл. Його навчальна складова містить чотири модулі для дітей та методичний посібник і практикум для вчителів щодо проведення занять. Інтерактивна частина включає в себе гру та тестування, покликані підвищити і оцінити рівень готовності учня до безпечної роботи у всесвітній мережі. Бібліотека ресурсу містить в собі посилання на посібник з безпеки та захисту в Інтернеті і довідник з комп'ютерної безпеки, розроблені ресурсом Google, а також посилання на проект Skarga.ua. Останній створено Інтернет-Асоціацією України для того, щоб сприяти викоріненню в українському Інтернеті матеріалів, які порушують законодавство країни та містять небажаний або заборонений контент. Кожен користувач може залишити скаргу на сайті. Ознайомитися з матеріалами спеціалізованого сайту можна за посиланням [4].

Висновки. Стрімкий розвиток комп'ютерних технологій змушує сучасних школярів опановувати технології роботи в Інтернеті, починаючи з молодшої школи. Разом з тим, гостро постає проблема захисту дітей від Інтернет-ризиків, які можуть становити загрозу їхньому здоров'ю та морально-

психологічному стану. Аналізуючи статистичні результати Всеукраїнського опитування, можна констатувати недостатній рівень поінформованості учасників освітнього процесу з питань безпеки дітей та підлітків в Інтернеті, що в свою чергу породжує ризиковану поведінку школярів у мережі. Тому в Україні консолідується зусилля педагогів, батьків та громадськості, направлені на створення дитячих Інтернет-ресурсів, посібників для дорослих, проведення науково-практичних конференцій, тренінгових майстер-класів з метою підвищення обізнаності користувачів щодо створення необхідних умов для безпечної роботи в Інтернет-мережі.

Література

1. Оржеховська В.М. Про безпеку дітей у всесвітній мережі інтернет / В.М. Оржеховська // Рідна школа. – 2011. – № 6, – С. 43-45.
2. Гущина Н. І. Реалізація програми “Партнерство в навчанні” в Україні / Н.І. Гущина, О.С. Свириденко // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2012. – № 2. – С. 51-54.
3. Он-ляндія [Електронний ресурс]: [веб-сайт]. – Режим доступу : www.onlandia.org.ua.
4. Проінтернет [Електронний ресурс]: [веб-сайт]. – Режим доступу : www.prointernet.in.ua.